

РАЖДАЕМОСТ И СЕМЕЙНИ ПОЛИТИКИ

Население, Том 37, Книжка 1, 2019, 85-103

ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)

<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

СЕМЕЙНИ ЦЕННОСТИ И ПРИОРИТЕТИ НА СЕМЕЙНАТА ПОЛИТИКА В БЪЛГАРИЯ

Татяна КОЦЕВА

*Институт за изследване на населението и човека при БАН,
Департамент Демография*

БЪЛГАРИЯ, гр. София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“, бл. 6

Бургаски Свободен Университет, Бургас, БЪЛГАРИЯ

✉ tanyakotzeva@gmail.com

Резюме: *Целта на тази статия е да представи данни от представителни национални изследвания за нагласите на хората към семейните ценности с акцент върху данните от изследването „Нагласи към раждаемостта, семейните политики и уязвимите общности“ (2018). Във втората част са очертани основните принципи на семейната политика с акцент върху развитието на подкрепа за позитивно родителство/семейно-ориентиран подход/. Дискутират се насоките за развитие на ефективна семейна политика в България, сред които е реабилитацията на семейството и семейния начин на живот пред неговите алтернативи: живот-свободен-от-семейство и живот-свободен-от-деца.*

Ключови думи: семейство; семейни ценности; семейна политика; семейно-ориентиран подход; позитивно родителство; алтернативи на семеен живот.

Благодарности

Настоящата публикация е осъществена благодарение на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Република България“ на ИИНЧ-БАН.

Статията да се цитира по следния начин:

Коцева, Т. (2019). Семейни ценности и приоритети на семейната политика в България. *Население*, Том 37, Кн. 1, 85-103. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online).

© Т. Коцева, 2019

Статията е постъпила през м. февруари 2019

Приета за публикуване през м. март 2019

Публикувана онлайн през м. юни 2019

Авторът е прочел и одобрил окончателния вариант на ръкописа.

FERTILITY AND FAMILY POLICIES

Nasselenie Review, Volume 37, Number 1, 2019, 85-103
ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online)
<http://nasselenie-review.org>; e-mail: nasselenie_review@abv.bg

FAMILY VALUES AND FAMILY POLICY PRIORITIES IN BULGARIA

Tatyana KOTZEVA

*Institute for Population and Human Studies – Bulgarian Academy
of Sciences, Department of Demography*

BULGARIA, Sofia 1113, Akad. G. Bonchev St, bl. 6

Burgas Free University, Burgas, BULGARIA

✉ tanyakotzeva@gmail.com

Abstract: *This paper aims at presenting national representative survey data on people's attitudes toward family values with a special focus on the data from the 2018 survey "Attitudes toward fertility, family policies and vulnerable communities". The grounds of family policy with a special emphasis on positive parenting support policy are outlined in the second part of the paper. Directions to effective family policy in Bulgaria are discussed, part of them are family and family life rehabilitation against its alternatives: free-of-family-life and free-of-children-life.*

Keywords: family; family values; family policy; positive parenting support policy; family life alternatives.

Acknowledgement

This publication has been possible thanks to the project of IPHS-BAS 'Measures to overcome the demographic crisis in the Republic of Bulgaria'.

This article can be cited as follows:

Kotzeva, T. (2019). Semeini tsennosti i prioriteti na semeinata politika v Bulgaria. [Family values and family policy priorities in Bulgaria]. *Nasselenie Review*, Volume 37, Number 1, 85-103. ISSN 0205-0617 (Print); ISSN 2367-9174 (Online). (In Bulgarian).

© T. Kotzeva, 2019

Submitted – February 2019

Revised – March 2019

Published – June 2019

The author has read and approved the final manuscript.

Семейството е най-стабилната институция в човешкото общество, призвана да изпълни човешките стремления към съвместен живот, принадлежност, сигурност и взаимна обич. Радикалните социално-икономически и личностни промени като че ли в най-слаба степен могат да подкопаят стабилитета на семейството във времето, макар че както твърди историкът на семейството Дж. Гуди (Гуди, 2005), то не е просто реактивно спрямо социалните промени, а само създава условия за тези промени. От друга страна, свидетели сме на това как в съвременните глобални общества семейството, разбирано като стабилен съюз на партньори, родители и деца, постепенно губи своите точни конвенционални контури и се модифицира в многообразни форми. Развитието на семейството обединява в себе си противоположните тенденции на радикална трансформация и дълготрайна стабилност (Schneider, 2012). В книгата „Новите семейни ценности“ американският психолог А. Соломон (Solomon, 2018) твърди, че докато през 60-те години на XX век три четвърти от американските деца са живели в семейства с двама хетеросексуални родители в първи брак, днес по-малко от половината от тях живеят в такива семейства. Конвенционалното семейство се разпада на множество семейства, включващи семейства с партньори от един и същи пол, семейства с повече от двама родители, семейства-осиновители, приемни семейства, семейства, изградени чрез методите на асистираната репродукция, еднородителски семейства (по избор или вследствие на обстоятелства), семейства, които не желаят да имат деца, рекомпозирани семейства след първи и пр. брак/съжителство на партньорите, полиаморни семейства, в които партньорите/съпрузите имат по взаимно съгласие други партньори и пр. Очевидно, не могат да се опишат всички семейни практики, тъй като те се развиват далеч по-бързо, отколкото изследванията, които могат да ги обхванат. Плурализацията на семейните модели е всеобща тенденция в съвременните общества, протичаща с различна скорост в различните общества.

В българското общество от последните десетилетия също се наблюдава нарастване на разнообразието от семейни модели, различни от конвенционалния модел на семейство, включващ двама родители в първи брак с дете/деца. Статистическите данни показват, че тенденциите на промяна в годините след 1990 са по отношение най-вече на формата на семейния съюз – нарастване на съжителствата за сметка на намаляване на брачните съюзи (6.6% /2001/ и 13.7% /2011/ съпрузи в съжителство без брак и съответно 81.1% /2001/ и 71.6% /2011/ съпрузи в брак), увеличаване на еднородителските семейства (12.2% /2001/ и 14.7% /2011/ един родител с неженено дете), увеличаване на разделените семейства, увеличаване на семействата с едно дете за сметка на двудетните семейства (46.5% /1992/ и 59.2% /2011/ съпрузи с едно дете) (НСИ. Семейства, Преброяване 2011)

Основната теза, която защитаваме в тази статия, е, че в условията на плурализиране на семейните модели и разпространение на неконвенционалните форми на семейство, ефективната семейна политика би следвало да съответства на промените в нагласите към семейните ценности и моделите на семеен живот, като стимулира чрез своите инструменти и мерки както семейните скептици, така и желаещите да създават семейства и отглеждат деца.

В тази статия си поставяме следните задачи:

- Да представим данни от представителни национални изследвания за нагласите на хората към семейните ценности: семейството като необходимост за пълноценен живот, децата като условие за житейска реализация и семейно благополучие, броят на децата и качеството на грижата, на основата на които да представим тенденции в нагласите към семейството и децата;
- Да очертаем основните принципи на семейната политика с акцент върху развитието на семейно-ориентирания подход и позитивното родителство;
- Да дискутираме насоките за развитие на ефективна семейна политика в България

ДИНАМИКА В НАГЛАСИТЕ КЪМ СЕМЕЙНИТЕ ЦЕННОСТИ

Променят ли се нагласите на хората към семейството и ценностите, с които то се свързва? Ще очертаем динамиката в нагласите към семейните ценности като стъпим на данни от три национални представителни проучвания с големи извадки от анкетиранни: „Взаимоотношения между поколенията и половете“ (GGS)¹, първа вълна 2004 (N = 12886)²; втора вълна (N = 9364); „Нагласи към раждаемостта, семейната политика и уязвими общности“ 2018 (N = 1506)³. Представяме онези въпроси, които са аналогично зададени в трите изследвания, което дава възможност за очертаване на тенденции в общественото мнение за период от 15 години. Тези въпроси се отнасят до семейството като ценност в живота на човек, майчинството като ценност за реализация на жената, бащинството като ценност за реализация на мъжа, самотното родителство/майчинство, връзката между броя на децата и качеството на детската грижа.

Семейството като екзистенциална ценност

Данните, представени на фиг. 1, сочат, че почти половината от анкетираните залагат на семейството като условие за пълноценен живот, една трета от респондентите отхвърлят задължителността на семейството за пълноценен живот и 19% изразяват колебливо мнение.

¹ Международното изследване „Взаимоотношения между поколенията и половете“ (Gender and Generation Survey Program) е инициирано от Икономическата Комисия на ООН. Инструментарият на изследването е подготвен от водещи научни институции в Европа. В България изследването е осъществено лонгитудинално в две вълни – 2004 г. и 2007 г. – с финансовата подкрепа на международния институт за демографски изследвания „Макс Планк“ в Росток, Германия.

² От общия обем на извадката с респонденти на възраст 18–79 г., 8000 са респондентите в репродуктивна възраст 18–44 г.

³ Национално представително изследване, проведено през март-април 2018 г. в рамките на проект „Мерки за преодоляване на демографската криза в Р България“, финансиран от МС на Р България. Извадката включва жени на възраст 18–50 г. и мъже на възраст 18–55 г.